

בארה של תורה

מאוצרותיו של הרב ראובן גולן שליט"א
מח"ס "בארה של תורה", "ריבד הזהב" על הל' שבת, ו"לפלגות ראובן" על הל' פסח ויו"ט

העלון יו"ל ע"י מוסדות "דרכי תורה" - רחובות

לע"נ יחיאל בן סעדיה שעירי ז"ל | גליה בת עובדיה אהרונים ע"ה
אריאלה חיה בת אהובה רוזנפלד ע"ה | אביבה בת שושנה ישראלי ע"ה

ראש השנה
תשפ"ז

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:
rg5740@gmail.com
051-8410805

גליזון 951

אמת של היום, חסד של אתמול: הנספח למחפך של ראש השנה

בגמרא במסכת ראש השנה (יז ע"ב) מובאת סתירה לכאורה בין פסוקים המתארים את הנהגת הבורא יתברך עם עולמו: מצד אחד נאמר: "צדיק ה' בכל דרכיו" (תהלים קמה, יז) – המורה על מידת הדין והצדק המוחלט, ומצד שני נאמר באותו פסוק: "תחסיד בכל מעשיו" – המורה על לפנים משורת הדין ומידת הרחמים.

מיישבת הגמרא את הסתירה ומבארת: "בתחילה צדיק, ולבסוף חסיד".

באופן דומה, מקשה הגמרא על הפסוק במידות הרחמים: מצד אחד כתיב "וְרַב חֶסֶד" ומצד שני כתיב "וְאֶמֶת" (שמות לד, ו). ומיישבת הגמרא: "בתחילה ואמת, ולבסוף רב חסד".

על קביעה זו מקשה הגאון רבי אריה צבי פרומר, בעל ה"ארץ צבי" (מועדים, ראש השנה), שתי קושיות עצומות:

א. אם הסדר הנכון של ההנהגה הוא ש"בתחילה" הקב"ה נוהג במידת האמת ורק "לבסוף" במידת החסד, מדוע בפסוק עצמו הוקדם החסד לאמת – "וְרַב חֶסֶד וְאֶמֶת"? הרי היה ראוי לכתוב קודם אמת ואז חסד!

ב. מהו פשר המושג "בתחילה"? אם נפרש שהכוונה היא לתחילת בריאת העולם (שעלה במחשבה לבראו במידת הדין ולבסוף שיתף בה מידת הרחמים), הרי פסוקים אלו נכתבו דורות רבים לאחר הבריאה. מדוע, אם כן, מוצגת הנהגת ה"צדיק" וה"אמת" כהנהגה קיימת, אם אנו כבר מזמן נמצאים בשלב ה"לבסוף"? מבאר ה"ארץ צבי" יסוד נפלא ועמוק: ה"תחילה" אינה אירוע היסטורי חד-פעמי, אלא מציאות רוחנית המתחדשת בכל שנה ושנה – בימי ראש השנה!

בראש השנה, בפתח השנה החדשה, נדרש מכל יהודי לעמוד במידת ה"אמת" וה"צדיק". זהו הזמן שבו האדם מקבל על עצמו קבלות רוחניות חדשות, ומחליט להתנהג בכל עניין כפי שורת הדין וההלכה הצדקה. קבלה זו, הנעשית בראשית השנה, צריכה להיות שורת בריצונת גמורה, ברגש לב עצום וב"רשפי אש".

הקב"ה, בראותו את הרצון והאמיתי של האדם בראש השנה, רושם לפניו את ה"אמת" הזו. גם אם במהלך השנה האדם חלילה ייחלש, ייפול ממדרגתו ולא יעמוד תמיד ברג הגבוה שהציב לעצמו – דקדוש ברוך הוא זוכר לו את אותה התחילה טהורה. כיוון ש"בתחילה" הוא נהג במידת ה"צדיק" והיה מלא אש קודש, הרי שמעוה והלאה, לאורך כל השנה, הקב"ה יתנהג עמו במידת ה"חסיד" – לפנים משורת הדין, ויעטוף אותו בחסד וברחמים.

על פי זה מיישב ה"ארץ צבי" את סדר המילים בפסוק בטוב טעם ודעת:

בימי ראש השנה אנו עומדים לדין לא רק על העתיד, אלא גם על השנה שעברה. נשאלת השאלה: כיצד אנו יכולים לזכות ברחמים על מעשינו בשנה החולפת? התשובה היא: בזכות ה"אמת" שאנו מקבלים על עצמנו עכשיו, בפתח השנה החדשה.

כאשר אנו מקבלים קבלה אמיתית לעתיד, דקדוש ברוך הוא משתמש ב"אמת" הזו כדי לזון אותנו ב"חסד" על העבר. נמצא אפוא, שה"חסד" על השנה

שעברה נשען ישירות על ה"אמת" של תחילת השנה הנוכחית.

לכן מקדים הכותב "וְרַב חֶסֶד" (החמלה על העבר) ל"וְאֶמֶת" (הקבלה הכנה של ההווה) – משום שהחסד והסליחה על העבר מתאפשרים בזכות האמת שאנו מגלים בלבנו ברגעים אלו ממש.

מסר לחיים: רבים מאיתנו ניגשים לראש השנה בתחושת החמצה או פחד: "כיצד אוכל להבטיח שאהיה טוב יותר בשנה הבאה? הרי כבר ניסיתי בעבר ונכשלתי".

דבריו של ה"ארץ צבי" מעניקים לנו כוח ועידוד עצום: דקדוש ברוך הוא אינו דורש מאיתנו שלמות לאורך כל השנה מראש. הוא מבקש מאיתנו התחלה של אמת.

כאשר אנו מקבלים על עצמנו בראש השנה קבלה רוחנית אחת – אפילו קטנה, אך כזו שמתקבלת מתוך רצון אמיתי, מתוך הלב וברשפי אש – אנו פותחים פתח כחורו של מחט שדרכו משפיע עלינו הבורא שפע של חסד ורחמים למפרע על כל השנה שעברה, ושומר עלינו באהבה גם ברגעים הקשים של השנה הבאה.

נצל את ימי ראש השנה לעודד בלבנו את רשפי האש, לקבל קבלה אמיתית של תורה ומצוות, ונזכר כולנו לכתיבה וחתומה טובה, שנת חסד, רחמים וגאולה שלמה!

לארגן את המצוות, לרסן את העבירות: סוד התקיעה והתרועה

קולות השופר המלווים אותנו ביום הדין נחלקים לשני סוגים מרכזיים: התקיעה – שהיא קול פשוט, ישר ורציף, והשברים והתרועה – שהם קולות מקוטעים, שבורים ומפוזרים.

בספרו הנפלא "ארץ צבי", מגלה לנו הגאון מקוהניגוב ששתי צורות קול אלו מייצגות את שתי המערכות המרכזיות בחיינו הרוחניים: עשיית המצוות מחד, והזהרות מחד עם החטאים והגפילות מאידך.

התקיעה היא קול פשוט ורציף, המכוון כנגד המצוות והמעשים הטובים של האדם.

בעבודת ה', השאיפה הגדולה ביותר שלנו היא לאחד ולחבר את כל המצוות והזכויות שצברנו לכדי "חבל" אחד חזק ויציב שיקשור אותנו אל הבורא יתברך. יסוד זה מובא בדברי השל"ה דקדוש, המבאר כי המילה "קורבן" היא מלשון קירוב וחיובר – תפקיד הקורבנות (והתפילות) הוא לקרב את כל חלקי המצוות של האדם ולחברן יחד לחטיבה אחת של קדושה. ככל שהמצוות מחוברות זו לזו, הן יוצרות קשר בל ינתק עם הקב"ה, בבחינת "והחוט המשולש לא במהרה ינתק". לכן, התחלת התקיעות היא בקול פשוט ורציף, המבטא אחדות, חיבור ורצף של קדושה.

לעומת המצוות, התרועה והשברים הם קולות מקוטעים ושבורים. קולות אלו מייצגים את העבירות והגפילות של האדם.

כאן מגלה לנו ה"ארץ צבי" יסוד רוחני נופש עצום: בעוד שבמצוות אנו שואפים

סלמה בת חיים דהרי ע"ה

ראייה בת סלמח מלמד ע"ה
ראב בן שושנה ז"ל

יוכבד בת עליזה ע"ה

רהל בת יוסף ובדחה שעירי ע"ה
שמואל בן יהוא מלמד ז"ל

אליס עישה בת עלז מלול ע"ה

פלורנס בת שרה דהרי ע"ה
רהל בת מרים כהן ע"ה

אסתר בת רבקה דין ע"ה

מרים בת שלמה סליימן ע"ה
שושנה מוהן בת דין סלמי ע"ה

זוהרה בת חסן קרוה ע"ה

מרדכי אליהו מוקס בן מסעדה ז"ל
שלום בן חנניה אהרונים ז"ל

ל י ע י ל י ו י מ ש ת

לחיבור ואחרות, הרי שבבעיני החטאים וההרגלים הרעים – השאיפה שלנו צריכה להיות הפוכה לחלוטין: לפורר, לשבר ולפרק אותם לדיססים דקים.

מדוע? חבל עבה וחזק קשה מאוד להתיר או לקרוע. אם העבירות של האדם מחוברות זו לזו והופכות ל"שרשרת" של הרגלים כרוניים, קשה מאוד לנקות ולמרוק אותן, והדבר דורש ייסורים קשים חלילה. אך אם האדם מפרק את חטאיו, מבודד כל נפילה בפני עצמה ומתייחס אליה כאל מעידה חד-פעמית ומקומית ("שברים"), קל הרבה יותר לתקן ולמרוק אותן במידות קל ובתשובה פשוטה. התרועה מלמדת אותנו לדסס את כוחו של היצר הרע על ידי פירוקו לגורמים.

לאחר קולות התרועה והשברים השבורים, מגיעה שוב התקיעה האחרונה – קול פשוט וישר. מה תפקידה כעת?

חז"ל מלמדים אותנו במסכת יומא (פו ע"ב) יסוד מדהים: מי ששב בתשובה מאהבה – וזונת נעשית לו כזכיותו!

ברגע שהאדם עושה תשובה מאהבה בראש השנה, כל אותם "שברים" ו"תרועות" – כל אותם חטאים מפורדים ומרוסקים – עוברים מהפך אדיד והופכים לזכיות ולמצוות.

כעת, כשאף העבירות נהפכו לזכיות, שוב אין לנו עניין להשאיר אותן מפורקות ומפוזרות. אדרבה, אנו רוצים לחבר אותן יחד עם שאר המצוות לחבל אחד חזק של קדושה!

לכן, מיד לאחר התרועה מגיעה התקיעה האחרונה – קול פשוט ומחבר, המרמז על כך שכל חלקי התרועה השבורים התחברו כעת והפכו לקול אחד פשוט וישר של קרבת אלוהים.

לפעמים אנו מביטים על עצמנו לקראת ראש השנה ומרגישים "שבורים" ומלאי חסרונות. נרמז לנו שהרגלים רעים מסוימים הפכו לחלק בלתי נפרד מהאישיות שלנו, וקשה לנו לראות כיצד נצא מהם.

קולות השופר מעניקים לנו הדרכה מעשית נפלאה לחיים:

א. אל תיתן ליצר הרע ליצור אצלך "חבל" של ייאוש. תפרק את הקשיים. תתמודד עם כל נקודה בנפרד – היום נכשלי, מחר אשתדל יותר. אל תהפוך מעידה קלה לשרשרת של כישלונות. כשמפרקים את החטא לדיססים, קל בהרבה לנצח אותו.

ב. תזכור את כוחה של התשובה מאהבה. הקדוש ברוך הוא אינו רוצה לזרוק את השברים שלנו, הוא רוצה שנאסוף אותם באהבה, ונחבר אותם מחדש לקול פשוט וישר. כל נפילה מהעבר יכולה להפוך למנוע צמיחה אדיד לעתיד, אם רק נשכיל להפוך אותה לחלק מתהליך ההתקדשות וההתעלות שלנו.

הסוד שמאחורי כחלת השטן: מדוע קול השופר מבלבל אותנו בכל שנה מחדש?

בגמרא במסכת ראש השנה (טז ע"ב) מובא טעם מפורסם למנהגו לחקוע בשופר פעמיים – פעם אחת כשאנו יושבים (לפני תפילת מוסף) ופעם שנייה כשאנו עומדים (במהלך תפילת לחש וחזרת הש"ץ): "כדי לערבב את השטן".

תוספות בשם הירושלמי מביאים הסבר מרדים לבלבול הזה: השטן שומע את התקיעות החוזרות ונשנות, ונכנס לבהלה עצומה משום שהוא סבור שזהו "השופר הגדול" של הגאולה העתידה, המבשר על ביטול כוחו ומותו של מלאך המוות (כפי שנאמר: "בלע המוות לנצח").

וכאן שואל ה"ארץ צבי" קושיה מתבקשת ופשוטה: הרי השטן אינו טיפש, והוא בעל ניסיון של שנים רבות, בכל שנה ושנה הוא רואה שעם ישראל תוקע בשופר בראש השנה, ובכל שנה מחדש העולם ממשיך כמנהגו. כיצד, אם כן, הוא נופל באותה טעות פעם אחר פעם? מאין צומחת לו האשליה שבשנה זו ממש מדובר בשופר של משיח?

כדי לבאר זאת, לוקח אותנו ה"ארץ צבי" אל דברי הוזהר הקדוש (סוף פרשת

תולדות). הוזהר כותב יסוד מרעיש: כל הגלויות והצרות של עם ישראל לאורך ההיסטוריה נגרמו בגלל הדמעות שבכה עשוי כאשר גילה שיעקב לקח את הברכות. הוזהר מוסיף שכאשר עם ישראל יבכו לפני ה', הם יבטלו את כוחן של דמעות עשוי ואז תבוא הגאולה השלמה.

ומקשה ה"ארץ צבי": מה כוח יש בדמעותיו של עשוי הרשע? הרי הוא בכה רק משום שהפסיד את הברכות הגשמיים של העולם הזה! מה זכות או עוצמה רוחנית יכולה להיות בדמעות אנוכיות שכאלו, עד שיש בכוחן להגלות את עם ישראל?

אלא, מסביר ה"ארץ צבי", שבאותו רגע שבו יצחק אבינו חדר חרדה גדולה וראה את הגיהנום פתוח מתחתיו, נחשף קולנו של עשוי גם בפני עצמו. עד לאותו רגע, עשוי היה שרדי באשליה עצמית שהוא אדם שלם וצדיק (ולכן נקרא "עשוי" מלשון "עשוי" וגמור). אך באותו רגע נודא, הבין עשוי שהוא איבד לא רק את העולם הזה, אלא גם את חלקו בעולם הבא ואת כל זיק קדושתו.

הדמעות של עשוי לא היו רק על אובדן העושר, אלא על המרחק העצום שלו מדקדושה. זו הייתה "אנחה של קדושה" – כאב אמיתי של נשמה המבינה שהיא מנותקת מאביה שבשמיים. כיון שהיה בדמעות אלו שמץ של קדושה וכאב רוחני, היה לזן כוח עצום להחזיק מעמד ולגרום לגלות ישראל.

כדי לבטל כוח רוחני, יש להשתמש בכוח מאותו הסוג [כדרך שאמר "בר מינה מחריב בה" (זכריה ג, ב)]. הדרך היחידה לבטל את הדמעות של עשוי על ריחוקו מדקדושה, היא באמצעות דמעות של עם ישראל – כאשר אנו בוכים ומצטערים באמת על ריחוקנו מהשם יתברך ועל קוצר ידנו בעבודת ה'.

וזהו בדיוק עניינו של השופר!

קולות השופר – ה"שברים" וה"תרועה" – מוגדרים בגמרא כקולות של בכי ואנחה: "גנחוי גנח" (אנחה עמוקה) ו"לולי ליל" (לילה ובכי). השל"ה הקדוש כותב שקולות אלו נועדו לעורר את האדם להצטער, לכבות ולדאגה מקרב לב על עוונותיו ועל ריחוקו מהבורא במהלך השנה החולפת.

בכל ראש השנה, כאשר עם ישראל תוקעים בשופר ומעוררים בלבם את קולות האנחה והבכי של התרועה, הם מייצרים את ה"דמעות" הטהורות הללו. בכך, הם מבטלים וממסמסים חלק מהדמעות ההיסטוריות של עשוי, וממשיכים לעולם הארה אמיתי ומחשיף מן הגאולה העתידה!

כעת מובן היטב מדוע השטן נבהל בכל שנה מחדש: השטן אינו טועה בדמיון שווא. הוא רואה בעיניו הרוחניות שבכל ראש השנה, בזכות תרועת השופר והזוהר העמוק של עם ישראל, נמשכת הארה אמיתית של הגאולה העתידה אל העולם!

השטן מרגיש את האור הגדול הזה מתנצץ, והוא יודע שאור זה הוא הכוח שיבטל אותו מן העולם. לכן הוא נתקף בבהלה אמיתית וחושב: "הנה, האור הזה מתפשט עכשיו, השופר הגדול כבר כאן והקץ שלי הגיע!". הבהלה שלו היא אמיתית לחלוטין, משום שקול השופר אכן מביא איתו בכל שנה חלק מאוד הגאולה השלמה.

מסר מעשי לחיים: לפעמים אנו מרגישים שאין לנו את הכוחות הרוחניים הנדרשים לעשות שינוי דרסטי בחיינו. אנו מביטים על עצמנו בראש השנה, חשים ריקנות או ריחוק, וחושבים: "מה כבר שווה התפילה שלי?".

תורתו של ה"ארץ צבי" מלמדת אותנו סוד עצום: הקדוש ברוך הוא חפץ באנחה של הלב!

קול התרועה – היללה והאנחה הפשוטה של היהודי המצטער על כך שאינו קרוב מספיק לאביו שבשמיים – הוא הכוח החזק ביותר ביקום. האנחה הזו, ה"גנחוי גנח" של הלב, סודקת את חומות הגלות הפרטיות והכלליות שלנו. היא מבטלת את כוחות המקטרגים, מביאה הארה של גאולה לעולם ומזעזעת את השטן.

אל נזלזל באף הדורר תשובה, באף אנחה קלה או דמעה של כיסופים בראש השנה. אלו הם הקולות שבונים את השופר הגדול של גאולתנו!

שיעורי הרב ראובן גולן במנוח נישאים
ב"קול הלשון" בטל' 0733-71-81-56
שזתפות בזיכרי הרבים של "בארה של תורה"!
הפזת שבעית בלעדי: הקרשת הגיליון מולו לברכה,
להפאזה או עילוי נשמה 250 ש"ח.
הקרשה אישית (במסגרת ייעודית): 50 ש"ח.
לפרטים נתן להתקשר או לשלוח הודעה לטל' - 053-4514677

שיעורי הרב ראובן גולן שליט"א בביתנו "דרכי תורה"
ימים א' ג' ד' - הלכות כשרות המטבח (לאחר ערבית בצאת הכוכבים)
יום שלישי | "סמיכת הבר" | הלכות איסור וחיית | 20:30-21:30
יום רביעי | טוד בית יוסף הלכה למעשה | הלכות שבת | 20:30-21:30
יום חמישי | שיהיה על פרשת השבוע | 17:20-18:00
שבת קודש | גמרא "מסכת מגילה" | 16:15-17:00
שבת קודש | הלכות שבת | 17:00-17:30
שבת קודש | אור החיים הקר' | כ-20 דקות לפני צאת השבת